

Кар'єра Степана Радченка й атмосфера двадцятих

Лариса Брюховецька

«Місто» за однойменним романом Валер'яна Підмогильного
Інсценізація та постановка Артура Артiменьева
Сценографія і костюми Олексія Вакарчука
Музичне оформлення Артура Артiменьева
Хореографія Оксани Чалої

У ролях: Любомир Валiвоць, Сергій Кучера, Дiна Куца, Інна Белiкова, Олена Михайлiченко, В'ячеслав Кошелєв, Iгор Пiсний, Максим Гнiдий, Євген Бондарський, Максим Канюка, Марина Май, Христина Микитин, Дар'я Кривошей, Анісія Стасевич, Кирило Горолук, Віталій Дерев'янчук, Богдан Данилюк. ТЮГ на Липках, 2017.

Украї рідко, але з'являються в наших театрах вистави за творами часів Розстріляного Відродження. Цінність і важливість їх інтерпретації залежить від обізнаності й бережливого ставлення того, хто готує інсценізацію, і того, хто втілює її на сцені. Для когось проза 1920-х – тільки поштовх для самовираження, а для когось – можливість розкрити її мистецьку цінність, проявити ретельність її сценічного першопрочитання. Саме до таких першовідкривачів належить Артур Артiменьеv, який інсценізував і поставив у Київському ТЮГу роман «Місто» Валер'яна Підмогильного. Заглиблення в психологічну прозу засобами театру – річ непроста, але тут вона вдала, і приємно, що саме такі твори приваблюють українських режисерів. Та, перш ніж перейти до вистави, згадаймо сам твір, що побачив світ у час відносної свободи – у другій половині

1920-х. Підмогильний – один із літописців свого часу – обрав психологічну прозу, орієнтуючись на внутрішній світ персонажів, зосереджуючись на людині. Не виголошуючи актуальних гасел «Дайош Європу!», він прямував до неї у своїй практиці: навчався в європейських класиків, чудово знав і перекладав українською французькі твори, що не могло не позначитись на особливостях його письма.

Паралель між «Містом» і «Червоним і чорним» Стендаля прозора: юнак з глибокої провінції приїздить у столицю з честолюбним наміром завоювати її, зробити успішну кар'єру. І в одному, і в другому випадку значне місце у творі займають стосунки головного героя з жінками, яких він завойовує і яких через певний час залишає, знаходячи для цього внутрішню мотивацію, а точніше, самовиправдання, аби зняти з себе вину за непривабливий вчинок. І в одному, і в другому випадку дія чоловічих чарів – безвідмовна, жінки віддаються героєві, не ставлячи жодних умов. Але, на відміну від Жульєна Сореля, шлях Степана Радченка до успіху – стає визнаним письменником і навіть сценаристом – пролягає не завдяки пробивній силі коханок, а завдяки власним здібностям. Інша суттєва відмінність: Степан Радченко почав саморозвиватись і вдосконалювати свої знання ще живучи в далекому від Києва селі: сирота, він звик поклатись на самого себе й був упевнений у своїх здібностях, саме тому легко вступив

до університету, а потім, зрозумівши, що бути економістом – не його покликання, залишив його. Засоби для досягнення кар'єри героїв «Червоного і чорного», «Любого друга» та інших творів французької літератури: влада над прекрасною статтю заради себе і своєї мети, що дає їм можливість холоднокровно розпрощатися з черговою пасією. У цьому Степан Радченко є родичем французьких персонажів, але тільки до певної міри: щоб здобути вищу освіту, він змушений спочатку жити в жакливіх умовах, і тільки згодом вони поліпшуються завдяки прихильності до нього господареві дружини Тамари (Інна Белікова), яка навчатиме свого квартиранта мистецтву любові. Він тривалий час домагався Зойки, і врешті, коли роман увійшов у таку стадію, що Степан пропонує їй одружитись, наступного дня він малодушно лякається свого рішення й відмовляється пов'язувати себе родинними вузами, бо це, мовляв, може зашкодити його

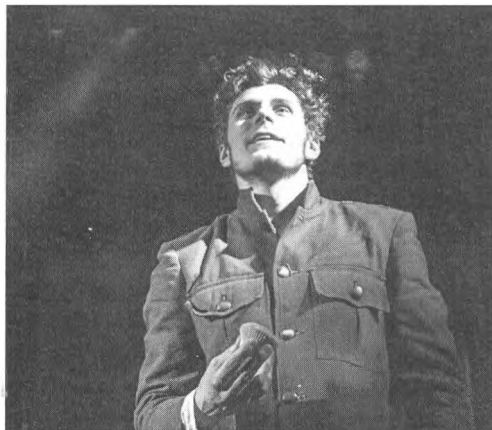
літературній праці. Саме через це різко пориває з дівчиною, що призводить до трагедії. Підмогильний переніс характер ненадійного молодого чоловіка на український ґрунт не буквально: в Радченка кар'єра прямо не залежить від його любовних романів, у Підмогильного кохання є винагородою для його героя.

Вистава увібрала всі сюжетні лінії твору – прибуття Степана на пароплаві до Києва, знайомство і короткий роман з Надійкою, проживання у Луки Гнідога на Подолі, роман з його дружиною Тамарою (Мусенькою), стосунки з її сином Максимом Гнідим (образ цей помітно урізано), знайомство зі студентом Борисом, котрий допомагає з помешканням і повідомляє про своє одруження з Надійкою, завоювання міської дівчини Зойки (її характер майстерно розкрила Христина Микитин), зрештою дві випадкові зустрічі з балериною Ритою. Та найповніше – і в романі, й у виставі – передано спілкування Степана з літератором Вигорським (Сергій Кучера), котрий став його хрещеним батьком в літературі, але сам по собі є образом дуже непересічним і цікавим: мандрівний філософ, мудрець і помірний скептик. Його погляди на життя оригінальні, його поради Степанові мудрі й своєчасні, його вміння дорозжити свободою – неоціненне. Роман Підмогильного – про письменника і літературу, а таких самопізнавчих і саморефлексивних творів у нашій літературі, не кажучи про театр, негусто. У сценічній версії думки і внутрішні монологи головного героя постановник доручив акторам театру, які грають то пасажирів пароплава, то жителів міста, то письменників і ще різних персонажів, з якими доводилося перетинатися Степанові.

Головний герой на сцені – впродовж усієї вистави. Любомир Валівць оволодів засобами психологізму, зали-

шаючи свого персонажа енергійним та оптимістичним. Актор має дані для образу українського письменника: насамперед хочеться сказати про вільне володіння українським словом, діалоги, думки (а у виставі значною мірою збережено внутрішні монологи) звучать невимушено, ми відчуваємо, що великий за обсягом текст ролі не завчено напам'ять, а прожито на сцені.

Шкода тільки, що цю виставу грають рідко, можливо, через її тривалість – близько трьох годин. Однак якщо вистава цікава і тримає увагу глядача, то час летить непомітно, і тривалість цілком виправдана. Мені випало її дивитись, коли зал був заповнений старшокласниками, і вразила їхня увага, вони перейня-

Сцени з вистави «Місто» за Валер'яном Підмогильним. Режисер Артур Артімен'єв. ТЮГ на Липках. Фото Вадима Тихановського.

лися подіями внутрішнього життя героя, співпереживали йому й осмислювали мовлене зі сцени. Звичайно, для цього, щоб така увага виникла, недостатньо самої акторської майстерності. Режисер використав значний арсенал засобів, аби відтворити характер часу – початок 1920-х. Задіяно кінохроніку, передають характер тогочасного міста та його мешканців сценографія і костюми Олексія Вакарчука. Весь цей комплекс сценічних засобів допомагає розкрити і глибокий твір, і час, у ньому зображений.

Завдяки ТЮГу і творцям вистави ми долучилися до видатного імені й психологічно яскравого твору української літератури періоду Культурного Відродження, завдяки мультимедійним засобам увійшли в тогочасне життя й відчували атмосферу того часу. Вистава спонукає юних глядачів до прочитання «Міста», а тих, хто вже читав твір свого часу, до його повторного прочитання – і за це також слід подякувати постановнику та його команді. Якісна екранізація або сценічна версія стимулює інтелектуальну роботу, пізнання й приносить естетичну насолоду.